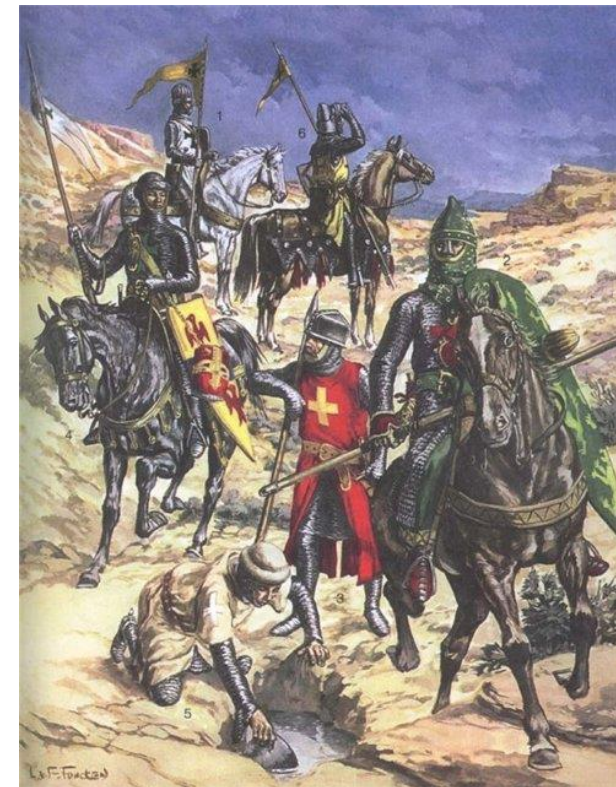

**Українські землі
у складі
Великого князівства Литовського та
Польського королівства**

ВСТУП

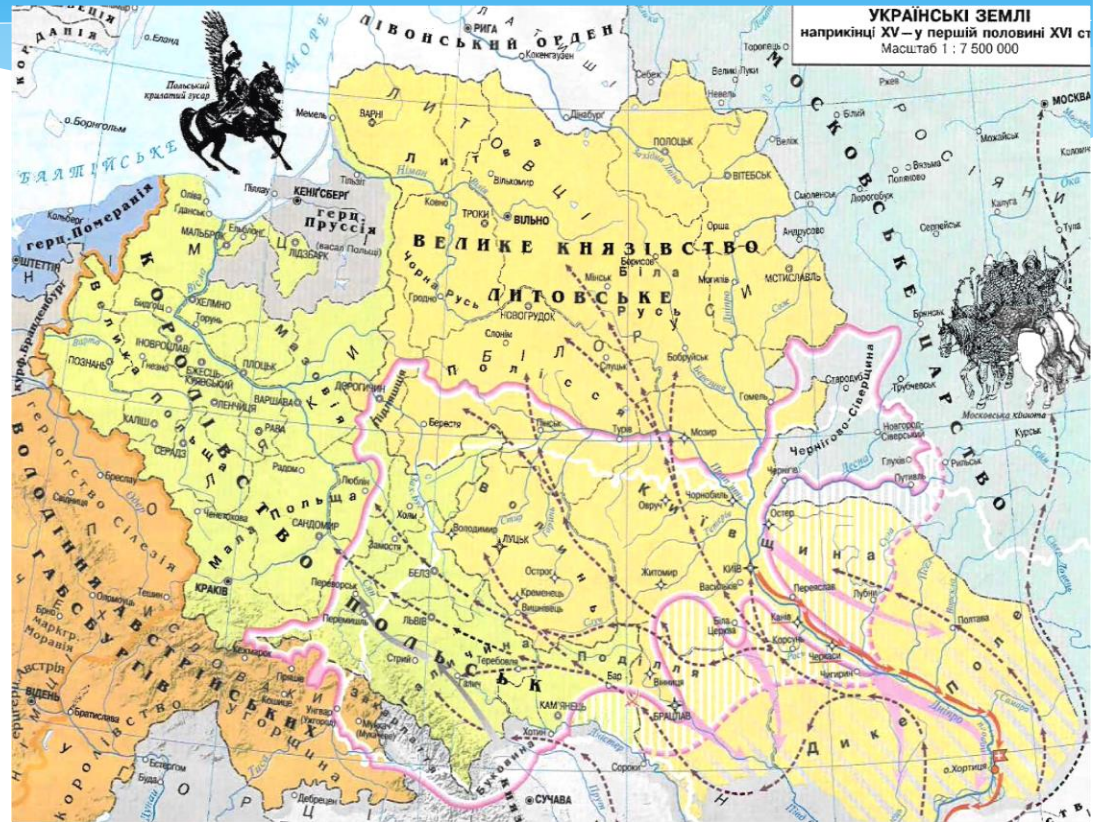
Шлях до об'єднання Великого князівства Литовського з Польщею започаткувала династична Кревська унія 1385 року з метою спільного подолання зовнішньої небезпеки — лицарів-хрестоносців.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського

Литовське князівство утворилося в XIII ст. У XIV ст., за князя Гедиміна (1316-1341 рр.) та його синів Любарта і Ольгерда (1345-1377 рр.) Литва здобула більшу частину білоруських, українських, частину російських земель. Так утворилося Велике князівство Литовське, у складі якого руські землі становили $\frac{9}{10}$ території.

Таке стрімке зростання Литви за рахунок східнослов'янських земель здається парадоксальним і, безумовно, потребує пояснення. То ж розглянемо причини цього явища.

Причини швидкого підпорядкування Литвою руських земель

Руські землі були ослаблені золотоординським ігом, що поклало початок просуванню литовців на Русь і сприяло їх успіху. Населення руських земель віддавало перевагу Литві перед Ордою, у протистоянні між цими державами виступало на боці Литви. У більшості випадків місцеві князі і боярство добровільно визнавали владу Литви.

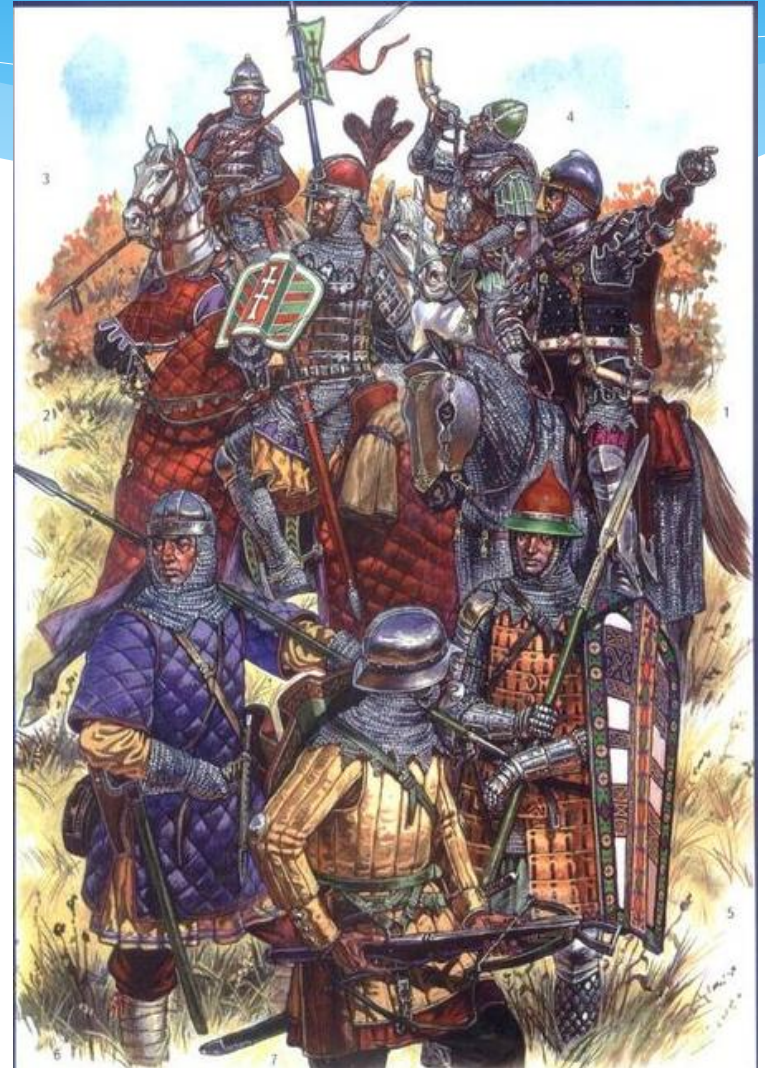

Історики кваліфікують просування Литви в руські землі не як завоювання, а як "мирне приєднання", як "тиху експансію". Успішним діям Литви сприяло ослаблення Орди і її розкол на ворогуючі частини внаслідок феодальних усобиць 1360-1370х рр. Однак, Золота Орда на той час залишалася ще досить сильною, і без досягнення політичного компромісу з нею Литва навряд чи змогла б закріпитися на землях Південної Русі.

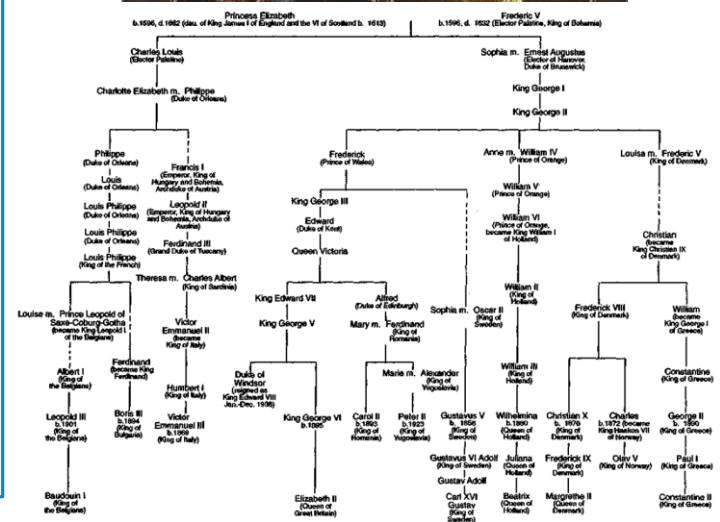
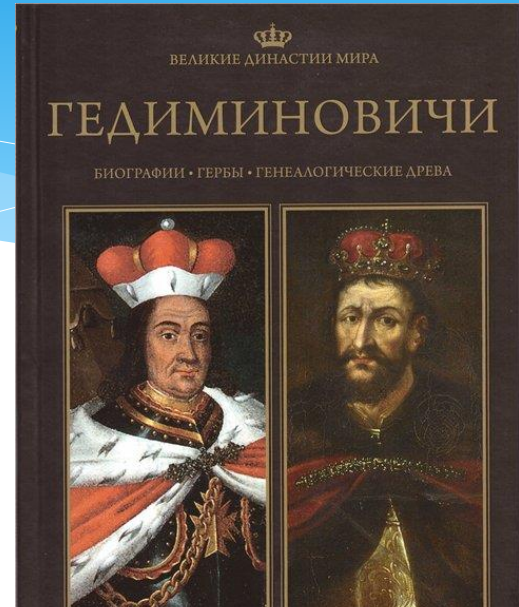
Політика Литви в українських землях

Литовські князі, щоб забезпечити управління величезними завойованими територіями, майже не втручалися у життя українських земель. "Старого не змінюємо, а нового не запроваджуємо" - таким був принцип їх правління.

Устрій українських земель

Литва не змінила адміністративно-територіального устрою українських земель. На чолі удільних князівств замість Рюриковичів були поставлені переважно представники литовської династії Гедиміновичів (сини і племінники Ольгерда). Так, сину Ольгерда Володимиру дісталася Київське князівство та Переяславщина, другому сину Дмитру-Корибуту - Чернігівське й Новгород-Сіверське князівство, старшому сину Дмитру-Брянське й Трубчевське, племіннику Патрикію Наримуновичу-Старояубське. Племінники Ольгерда Юрій, Олександр, Федір і Костянтин Коріатовичі вокняжилися на Поділлі.

Note: Dashed lines indicate that one or more generations have been omitted.

Литва потрапила під великий культурний вплив своїх слов'янських підданих.

литовські князі
прийняли
православну
віру

вживали
староруську
мову

складали
закони на
основі
"Руської
правди".

Литовські роди зливалися з руською знаттю. Уряд Великого князівства Литовського не перешкоджав місцевому населенню у збереженні і розвитку національних особливостей. У зв'язку з цим багато істориків називають Велике князівство Литовське литовсько-руським (О.Єфіменко, В.Антонович, М.Брайчевський та ін.).

КИЇВСЬКЕ КНЯЗІВСТВО

З приходом Литви провідну роль в українських землях почало відігравати Київське князівство. З одного боку, влада в Києві перейшла від Рюриковичів до литовської династії Гедиміновичів.

Але, з іншого боку, в Київському князівстві збереглися традиції руської державності: київські князі литовського походження, спираючись на руську знать, наполегливо прагнули до утвердження автономії своїх володінь. Вони мали титул "з Божої ласки князів Київських", карбували власну монету, вдавалися до самостійних зовнішньополітичних акцій.

Розширилася територія Київського князівства, зросли його авторитет і вплив в українських землях.

Зміна політичного курсу Литви

Автономія українських князівств посилювала сепаратистські тенденції, відкривала перспективи виходу князівств з-під влади литовського центру. Щоб не допустити цього, Литовський уряд у другій пол. XV ст. взяв курс на ліквідацію удільних князівств.

Вони перетворювалися на звичайні провінції (воєводства) на чолі з намісниками, що призначалися великим Литовським князем. У 1471 році було ліквідоване Київське князівство.

ВІД ЛИТОВСЬКО-РУСЬКОЇ ДО ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Після смерті у 1340 р. останнього галицько-волинського князя Юрія II Болеслава між Польщею і Литвою розпочалася боротьба за українські землі.

Проте, з кінця XIV ст. ряд зовнішніх і внутрішніх обставин спонукали ці держави до об'єднання, яке відбувалося нерівномірно (остаточне, здавалося б, об'єднання держав змінювалося їх політичною самостійністю) до сер. XVIст.

У цьому об'єднанні виділяють два основних етапи - Кревська унія 1385 р., яка започаткувала об'єднання Литви і Польщі, і Люблінська унія 1569 р., яка завершила їх об'єднання в одну державу - Річ Посполиту.

Кревська унія

Була підписана у серпні 1385 року,
згідно з якою Ягайло мусив:

1) перевести Литву на латинську абетку;

2) вжити заходів, щоб повернути втрачені Польщею та Литвою землі;

3) повернути Польщі землі, забрані від неї будь-ким;

4) звільнити полонених (очевидно, поляків);

5) прилучити литовські й руські землі до Корони Польської.

Причини унії

Прагнення Литви і Польщі об'єднати зусилля перед небезпекою з боку могутнього Тевтонського ордену, який панував на Балтійському узбережжі, з боку Московського князівства, авторитет якого зростає після перемоги над татарами в Куликовській битві 1380р., з боку Кримського ханства (виділилося у 1443р. із складу Золотої Орди, з 1475р. визнало залежність від Османської імперії).

Пошуки великим князем литовським Ягайлом (1377-1392рр.) союзника для зміцнення свого становища. Ягайло, молодший син Ольгерда, зайнявши великокнязівський престол всупереч принципам родового старшинства, опинився у скрутній ситуації. Проти нього виступили старші Ольгердовичі і кузен Вітовт.

Зміст унії

Це була шлюбна унія - литовський князь Ягайло одружився з польською королевою Ядвігою і був проголошений польським королем; внаслідок цього припинялися сутички між Польщею і Великим князівством Литовським, а їх збройні сили об'єднувалися. Унією передбачалося приєднання Великого князівства Литовського до Польщі.

Проте, у результаті прагнення литовської верхівки до політичної самостійності Литва фактично залишилася окремою державою, влада в якій безпосередньо належала кузену Ягайла - князю Вітовту (1392-1430 рр.).

За умовами унії Литва, яка була останньою язичницькою країною в Європі, прийняла католицтво.

Наслідки унії

Позитивні

об'єднання зусиль
двох держав
допомогло
розгромити
Тевтонський орден і
зупинити
просування німців у
слов'янські землі
(битва при
Грюнвальді 1410р.).

Негативні

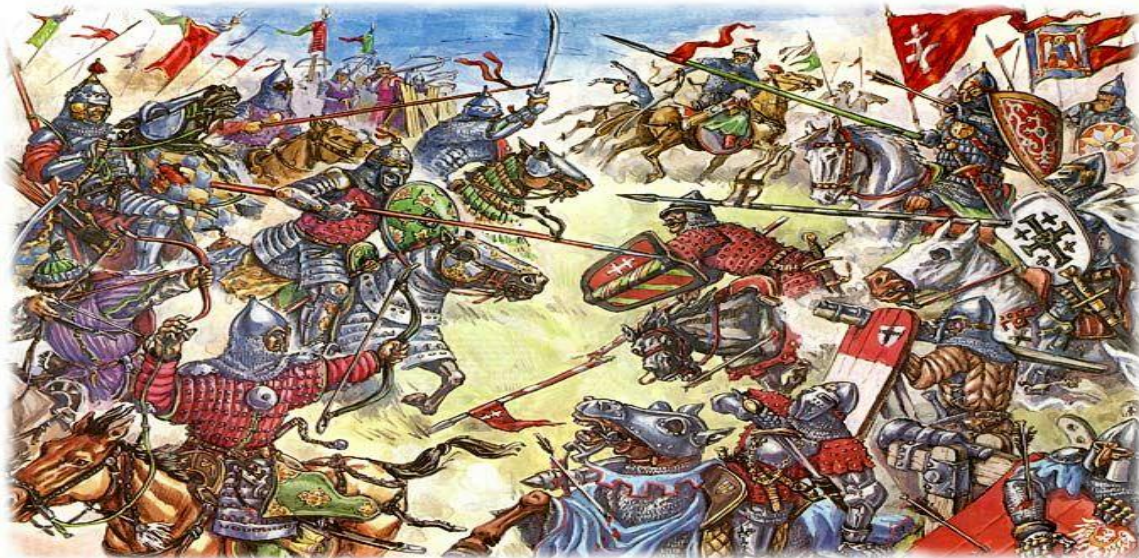
посилювався вплив
поляків в Україні,
почалося
насильницьке
насадження
католицизму. Польща
прагнула повністю
підкорити Велике
князівство
Литовське.

**Українські землі
за князювання Вітовта
(1392-1430рр.)**

Поразка українсько-литовських військ на р. Ворсклі

Прагнучи оволодіти всією Руссю, Вітовт вдався до протиборства з Золотою Ордою Здійснивши два переможних походи у 1397 р. та 1398 р., він досяг гирла Дніпра та Дону, розбив ворожі війська в Криму. Проте третій похід закінчився невдало. У 1399 р. у битві біля р. Ворскли чисельніші сили золотоординських ханів завдали нищівної поразки військам Вітовта, більшість яких складали ополчення Київщини, Волині, Поділля.

Городельська унія

Польща й Литва виступили союзниками у боротьбі проти Тевтонського ордену. Кульмінаційним моментом цієї війни стала Грюнвальдська битва (15 липня 1410р.). Союзне військо, у складі якого були і полки з українських земель, розгромило хрестоносців. Після Грюнвальдської битви посилювалося прагнення Литви до державної незалежності від Польщі. У 1413 р. було підписано Городельську унію, за якою Велике князівство Литовське визнавалося незалежною державою, хоча зверхність Польщі над ним зберігалася: обрання великого князя контролювалося і затверджувалося польським королем. Литовська католицька знать урівнювалася у правах з польською шляхтою.

Зміцнивши свої позиції, Вітовт відновив успішну боротьбу з ординцями. За його підтримки до влади в Золотій Орді прийшла династія Тохтамиша, що дало можливість Литві розширити свої володіння на Півдні України. Вздовж узбережжя Чорного моря між Дністром і Дніпром були зведені укріплені містечка, серед яких - Хаджибей (нині Одеса, 1415 р.) та Дашів (нині Очаків, 1430-і рр).

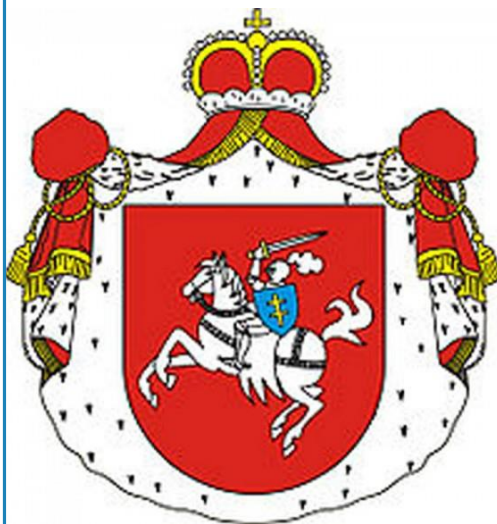
На вересень 1430 р. планувалася коронація Вітовта, яка, внаслідок протидії з боку Ягайла, так і не відбулася.

**Українські землі
у
другій третині XV -
першій пол. XVI ст.**

Свидригайло Ольгердович та Велике князівство Руське

Після смерті Вітовта у жовтні 1430 р. його наступником став молодший брат Ягайла - Свидригайло Ольгердович, сіверський князь. У своїй політиці князь спирався на українську знать, що зумовило невдоволення литовських феодалів-католиків. Феодалі-католики проголосили Великим князем литовським стародубського князя Сигізмунда Кейстутовича (брата Вітовта). І наступні 4 роки в межах Великого князівства Литовського існувало дві держави - власне Литва і "Велике князівство Руське".

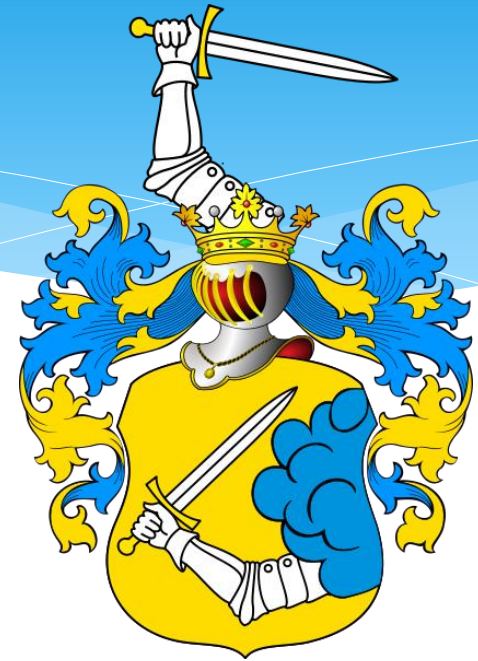

Перше очолював Сигізмунд, друге - Свидригайло. Вирішальна битва між руськими та польсько-литовськими військами відбулася у 1435 р. під Вількомиром. Цю битву за масштабністю історики порівнюють з Грюнвальдською. Війська Свидригайла були вщент розбиті, самому князеві довелося рятуватися втечею. Свидригайло зрікся титула князя Великого князівства Руського.

Остаточна ліквідація удільного устрою

Казимир, бажаючи забезпечити внутрішній спокій, визнав за Свидригайлом номінальний пожиттєвий титул великого князя і можливість володіти відновленим Волинським князівством.

Казимир мусив визнати і відновлення удільності Київського князівства, до влади в якому повернулася династія Олельковичів, заснована Володимиром Ольгердовичем: Олександр (Олелько) Володимирович(1440-1455рр.), згодом Семен Олелькович(1455-1470рр.).

Та з часом намагання Казимира ліквідувати автономію українських князівств увінчалися успіхом. Скориставшись із смерті Свидригайла та Семена Олельковича, він ліквідував Волинське (у 1452 р.) та Київське (у 1471 р.) князівства. На українські землі поширюється воєводський устрій. На підтримку московського князя розраховували організатори так званої "змови князів" 1481 р. - Михайло Олельковича Федір Бсльський (онуки Володимира Ольгердовича). Змовники мали за мету возвести на великокнязівський стіл Михайла Олельковича, а у разі ж невдачі - приєднати до Московського князівства руські землі вздовж р. Березини. Змову було викрито.

Після смерті Казимира у 1492 р. воєнна активність Москви істотно зросла, російські війська почали наступ на смоленські та Чернігово-Сіверська землі.

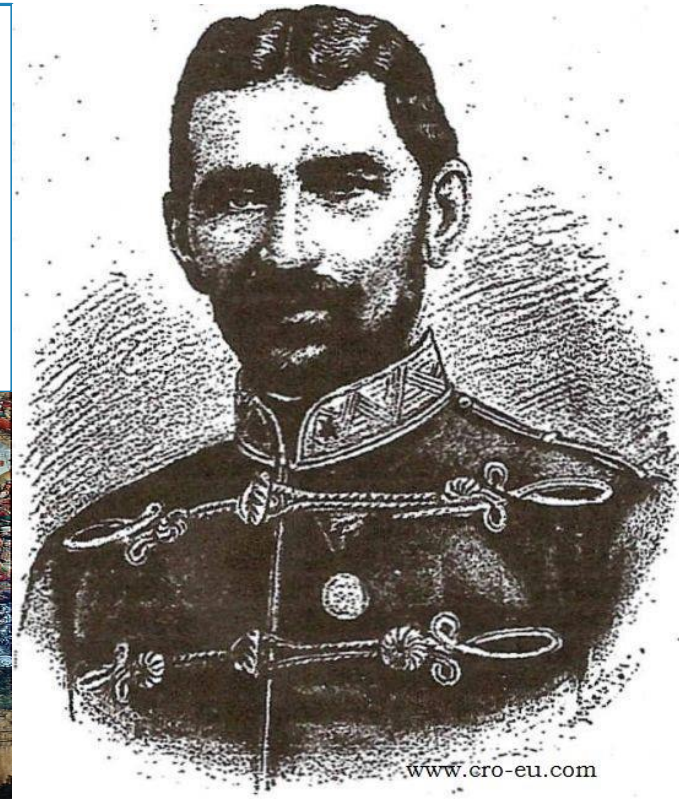
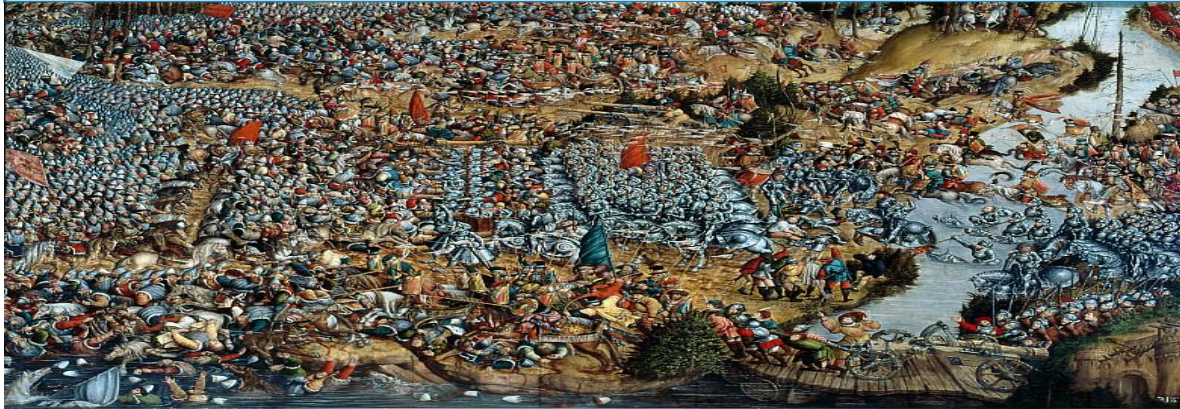
Московський князь Іван III мотивував свої дії необхідністю захисту православних від релігійних переслідувань і насадження католицтва.

В результаті війни з Литвою (1500-1503 рр.) Москва закріпила за собою всю Чернігово-Сіверщину, не відмовившись, однак, від подальшого просування в руські землі.

Воєнні дії активізували визвольний рух в українських землях. Він пов'язаний з іменем князя Михайла Глинського . Разом зі своїми братами у 1508 р. Михайло Глинський очолив повстання руської та білоруської знаті, невдоволеної пануванням Литви.

Причини поразки повстання слід шукати як у відсутності обіцяної допомоги із зовні - з боку кримського хана та московського князя, так і у відсутності глибоких соціальних коренів. На цей час українські князі й бояри вже адаптувалися у системі Великого князівства Литовського, більшість із них обстоювала лише власні інтереси і не бажала ними ризикувати заради ідеї Глинського про утворення Київської держави.

Люблінська унія та її наслідки

На початок XVI ст. стало очевидним, що Велике князівство Литовське близьке до занепаду. У 1522 р. Москва відібрала у нього Чернігів і Стародуб на північному сході України. А у 1549 та 1552 рр. воно не змогло протистояти двом великим вторгненням татар. У 1562--1570 рр. наростаюча криза сягнула критичної межі, коли Литва ув'язла в нову тривалу війну з Московським царством.

Виснажені величезними воєнними витратами й опинившись перед загрозою московського вторгнення, литовці звернулися до Польщі по допомогу. Поляки готові були її надати, але за плату. Тепер головною умовою вони поставили об'єднати в одне політичне ціле Польщу з Литвою, яких до цих пір пов'язував спільний монарх.

У МІЕ ПАНСКІЕ А М Е Н К

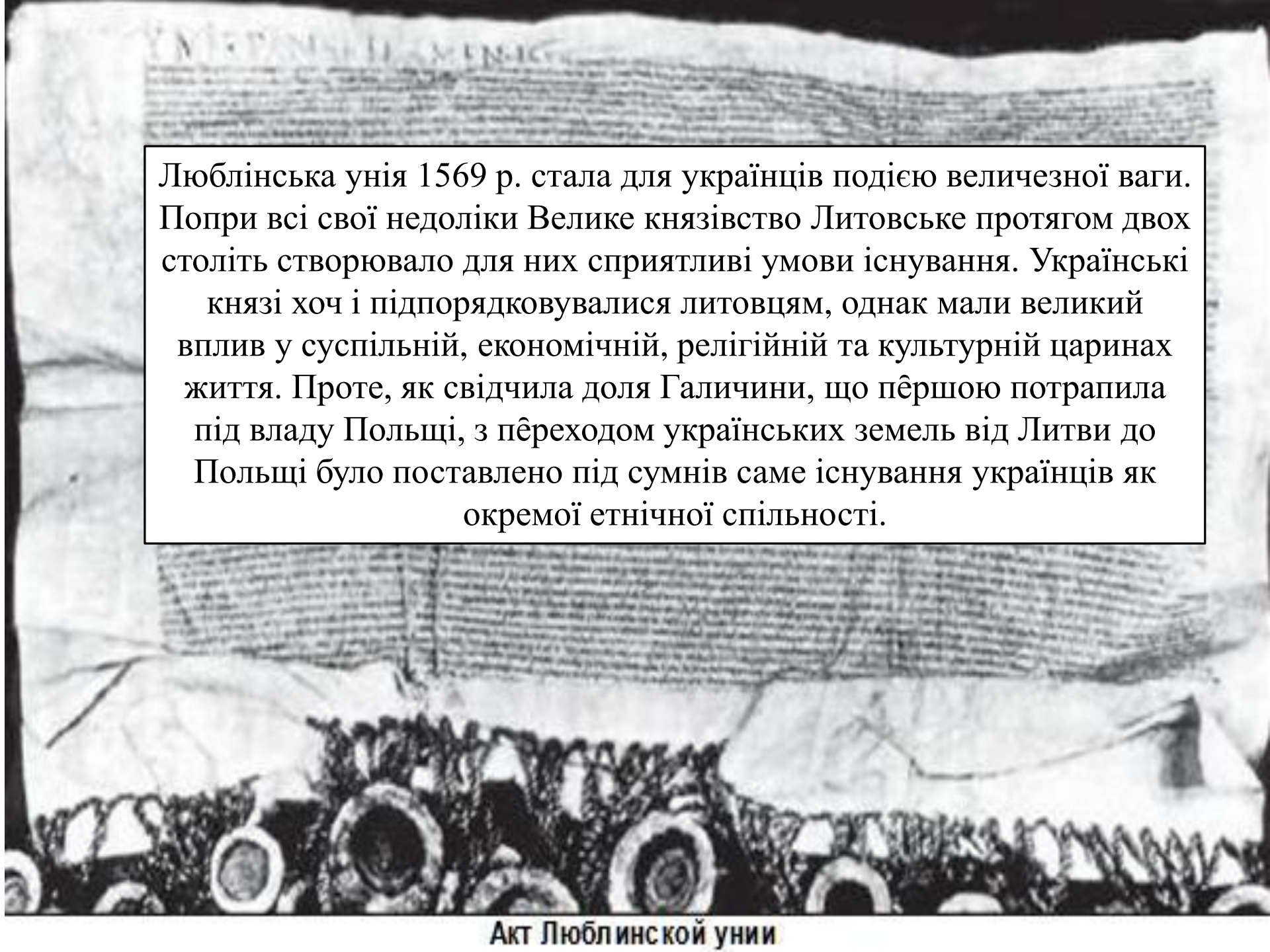
Побоюючись поступитися своїм панівним становищем перед польськими конкурентами й занепокоєні небезпекою зростання католицьких впливів, литовські та українські магнати опиралися остаточному злиттю з Польщею. Але невдоволена пануванням магнатів середня та дрібна шляхта підтримала поляків, сподіваючися здобути собі широкі привілеї, якими користувалися польські феодали.

Скликаний у 1569 р. в Любліні королем Сигізмундом Августом сейм проходив у драматичній та гострій боротьбі.

Це змусило норовистих магнатів повернутися за стіл пѣреговорів, і 1 липня 1569 р. була укладена Люблінська унія.

Люблінська унія 1569 р. стала для українців подією величезної ваги. Попри всі свої недоліки Велике князівство Литовське протягом двох століть створювало для них сприятливі умови існування. Українські князі хоч і підпорядковувалися литовцям, однак мали великий вплив у суспільній, економічній, релігійній та культурній царинах життя. Проте, як свідчила доля Галичини, що першою потрапила під владу Польщі, з перехоном українських земель від Литви до Польщі було поставлено під сумнів саме існування українців як окремої етнічної спільності.

ВИСНОВОК

Отже, між XIV і XVI ст. на авансцену вийшли країни, які в наступні століття визначатимуть долю України. Спочатку вражаючих успіхів на Україні добилася Литва, правління якої виявилось найбільш прийнятним для українців. Але більш численна й агресивна польська шляхта поступово витіснила литовців з України. Вдаючись до військового тиску на Литву та дипломатичних угод, вона визначила найбагатші українські землі як головний об'єкт своєї експансії. На задньому плані вимальовувалися інші держави, котрі впливатимуть на Україну. Це -- царство Московське, яке швидко зростало, й Кримське ханство, пов'язане із всемогутньою Оттоманською імперією. Очевидно, що за таких обставин перспективи досягнення Україною незалежності були малообіцяючими.

Знаті окремих українських земель кілька разів робила спроби стати на захист своїх інтересів. Але чужоземне й насамперед польське панування породило нове явище -- культурну асиміляцію української знаті панівною державою. Поступово ототожнюючи власні прагнення з потребами держави, що виявила готовність іти їй назустріч, українська шляхта втрачала здатність боронити місцеві інтереси.